

Opinnäytetyö (AMK)

Liiketalouden koulutus, kirjasto- ja tietopalvelu

2023

Henri Aho

**Turun AMK:n
kirjaston saavutettavat
LibGuides-oppaat**

Opinnäytetyö (AMK) | Tiivistelmä

Turun ammattikorkeakoulu

Liiketalouden koulutus, kirjasto- ja tietopalvelu

2023 | 33 sivua, 4 liitesivua

Henri Aho

Turun AMK:n kirjaston saavutettavat LibGuides-oppaat

Opinnäytetyö toteutettiin projektiportfolio-opinnäytetyönä, jonka toimeksiantajana toimi Turun ammattikorkeakoulun kirjasto- ja tietopalvelut. Työn keskeinen tavoite oli tuottaa kirjastolle opas *E-aineistojen saavutettavuus*. Opas tuotettiin Turun AMK:n kirjaston ylläpitämiin *Tiedonhakijan oppaisiin*, jotka ovat Springsharen tuottamalla LibGuides-alustalla.

E-aineistojen saavutettavuus -oppaan suunnittelussa kiinnitettiin erityistä huomiota saavutettavuuteen ja käytettävyyteen. Oppaan saavutettavuuden arvioinnissa käytettiin apuvälineenä WebAIM.orgin kehittämää WAVE-työkalua, joka on avoimesti verkossa oleva saavutettavuutta arvioiva työkalu. Opasta ja sen saavutettavuutta edistäviä ominaisuuksia on tarkoitus hyödyntää kirjaston LibGuides-oppaiden uudistamisessa, jota varten opinnäytetyössä tehtiin myös mallipohjasuunnitelma oppaissa oleville eri koulutusalojen oppaille.

Opinnäytetyön työnäytteisiin kuuluu lisäksi ammattikorkeakoulujen verkkolehti Kreodiin kirjoitettu artikkeli sekä Turun AMK:n organisaation sisäistä tiedotusta varten tehty esitys e-aineistojen saavutettavuudesta. Yhdessä teoriaosuuden kanssa työnäytteet muodostavat kokonaisuuden, jossa on sekä verkkopalvelun saavutettavuuden ja käytettävyyden kehittämistä että saavutettavuuteen liittyvää viestintää.

Asiasanat:

Esteettömyys ja saavutettavuus, käytettävyys, kirjastot, LibGuides, oppaat, verkkosivustot

Bachelor's Thesis

Turku University of Applied Sciences

Degree programme in Business Administration,
Library and Information Services

2023 | 33 pages, 4 pages in appendices

Henri Aho

Turku UAS Library's Accessible LibGuides

Keywords:

Accessibility, usability, libraries, LibGuides, guides, websites

Sisältö

1 Johdanto	5
2 Työssä käytettävät käsitteet	7
2.1 Saavutettavuus	7
2.2 Käytettävyys	9
3 Työnäytteet: oppaat	12
3.1 E-aineistojen saavutettavuus -opas	12
3.1.1 Tekstit ja otsikointi	14
3.1.2 Rakenne ja linkitykset	18
3.1.3 Värikontrasti ja kuvitus	20
3.1.4 Mobiilikäyttö	21
3.2 E-aineistojen saavutettavuus -oppaasta saavutettaviin oppaisiin	22
3.3 Oppaiden jatkokehittäminen	25
4 Työnäytteet: artikkeli ja esitys	27
4.1 Kreodi-artikkeli: Miten viestimme saavutettavuudesta?	27
4.2 E-aineistojen saavutettavuus -esitys	28
5 Lopuksi	29
Lähteet	32

Liitteet

Liite 1. E-aineistojen saavutettavuus -esitys.

1 Johdanto

LibGuides on Springsharen kehittämä kirjastoille suunniteltu sisällönhallintajärjestelmä, joka on laajalti käytössä erityisesti tieteellisissä kirjastoissa Suomessa ja maailmalla. Järjestelmä hankitaan käyttöön vuosittaisella lisenssillä. Monet kirjastot käyttävät LibGuides-alustaa paitsi kirjaston esittelyyn myös erilaisten materiaalien, aineistojen ja ohjeiden esiin nostamiseksi (Mestre 80, 2012). Turun ammattikorkeakoulun kirjastolla on sekä avoimet että organisaation sisäiset verkkosivut, joiden lisäksi on LibGuides-oppaat. Verkkosivuilla esitellään kirjastoa ja sen palveluita, kun taas oppaissa on ohjeita ja vinkkejä esimerkiksi tiedonhakuun ja aineiston käyttöön. Turun AMK:n kirjaston LibGuides-alustalla olevat oppaat on tehty opiskelun, opetuksen ja tutkimuksen tueksi ja ovat nimeltään *Tiedonhakijan oppaat*.

Opinnäytetyön toimeksiantajana toimi Turun ammattikorkeakoulun kirjasto- ja tietopalvelut. Opinnäytetyö toteutettiin projektiportfolio-opinnäytetyönä, joka sisältää työnäytteitä LibGuides-oppaisiin sekä saavutettavuusaiheiseen viestintään liittyen. Keskeisin työnäyte on LibGuides-alustalle tuotettu uusi opas, *E-aineistojen saavutettavuus*, jonka tuottamisessa keskityttiin sisällön lisäksi alustan saavutettavuuteen ja käytettävyyteen. Lisäksi kirjaston ylläpitämiin *Tiedonhakijan oppaisiin* tehtiin esimerkiksi suunnitelma alakohtaisen oppaan mallipohjasta, jota hyödynnetään oppaiden laajemmassa uudistamisprosessissa. Myös e-aineistojen ohjeisiin keskittyvään oppaaseen tehtiin etusivu.

Tarkoituksena oli parantaa oppaiden saavutettavuutta sekä käytettävyyttä, mutta samanaikaisesti tavoitteena oli uudistaa oppaiden ilmettä vastaamaan nykyaikaisten verkkosivujen asettamia tarpeita ja niihin kohdistuneita odotuksia. Toimeksiantajalle tuotettiin ohjeistus, jossa on kerrottu muutosten toteuttamisesta. Muutokset keskittyvät pääasiassa oppaiden tekniseen saavutettavuuteen ja käytettävyyteen. Mahdollisuuksien mukaan oppaiden uudistamisessa pyrittiin huomioimaan Turun AMK:n viestinnän ohjeistuksia.

Työnäytteitä tukevassa tekstissä on esitelty tehtyjä töitä, minkä lisäksi aihetta ja teoriaa on avattu erityisesti saavutettavuuteen sekä käytettävyyteen liittyen.

Työnäytteisiin sisältyy lisäksi saavutettavuusaiheiset viestinnälliset työnäytteet, joihin kuuluvat yhteiskirjoitettu saavutettavuusteemainen artikkeli, joka julkaistiin ammattikorkeakoulukirjastojen verkkolehti Kreodissa syksyllä 2022, sekä organisaation sisäiseen viestintään liittyen e-aineistojen saavutettavuudesta kertova esitys.

Työn teoriapohja painottuu saavutettavuuteen sekä käytettävyyteen ja taustoitan niiden suhdetta digitaalisiin palveluihin, kuten verkkosivuihin. Työnäytteisiin liittyen esittelen Turun AMK:n kirjaston oppaisiin tuotetun *E-aineistojen saavutettavuus* -oppaan sekä siinä huomioituja saavutettavuutta ja käytettävyyttä edistäviä ominaisuuksia. Lisäksi esittelen muut oppaisiin liittyvät työnäytteet ja nostan esille myös mahdollista jatkokehittämistä varten kehittämis- ja uudistamismahdollisuuksia. Oppaisiin liittyvien työnäytteiden lisäksi esittelen Kreodiin kirjoitetun artikkelin *Miten viestimme saavutettavuudesta?* sekä Turun AMK:n sisäistä tiedotusta varten tehdyn e-aineistojen saavutettavuudesta kertovan esityksen. Esitys on opinnäytetyön liitteenä. Lopuksi pohdin omaa oppimistani ja ammatillista kehittymistäni sekä työn merkitystä suhteessa saavutettavan ja yhdenvertaisen palvelun tuottamiseen.

Opinnäytetyön konkreettisena tavoitteena oli kirjaston oppaiden saavutettavuuden ja käytettävyyden parantaminen sekä saavutettavuudesta viestiminen. Opinnäytetyön työnäytteet tukevat yhdenvertaisen kirjastopalvelun saavuttamista ja lisäävät tietoisuutta saavutettavien palveluiden tarpeellisuudesta.

2 Työssä käytettävät käsitteet

Työn keskeisinä käsitteinä ovat saavutettavuus ja käytettävyys. Saavutettavuus ja käytettävyys yhdessä esteettömyyden kanssa ovat termejä, joiden avulla tarkastellaan palveluiden ja tilojen ominaisuuksia ja kuinka ne palvelevat käyttäjiä. Esteettömyydellä viitataan erityisesti jonkin fyysisen tilan tarkasteluun, kun taas saavutettavuudella halutaan parantaa usein verkossa olevan palvelun ominaisuuksia siten, että se olisi kaikkien käytettävissä – saavutettavuutta voidaan ajatella verkon esteettömyytenä. Toisaalta saavutettavuudella voidaan kuvata myös esimerkiksi selkokirjallisuutta, joka on saavutettavaa kirjallisuutta. Verkkokirjoittamisessa saavutettava kieli onkin tärkeä osa saavutettavan palvelun tuottamista, vaikka kyse ei olisikaan varsinaisesti selkokielisestä palvelusta. Käytettävyys puolestaan liittyy jonkin palvelun käyttömukavuuteen ja toimivuuteen.

2.1 Saavutettavuus

Saavutettavuudella tarkoitetaan yleisesti digitaalisen palvelun, kuten verkkosivuston, esteettömyyttä. Saavutettavuus on tärkeä osa palvelua, sillä se edesauttaa yhdenvertaisuuden toteutumista. Saavutettava palvelu on kaikkien käytettävissä pysyvistä tai tilapäisistä toimintarajoituksista huolimatta, mutta saavutettavuus palvelee myös sellaisia käyttäjiä, joilla ei ole todettuja rajoitteita. Suomessa saavutettavuusvaatimusten toteutumista valvovan viranomaisen Etelä-Suomen aluehallintoviraston ylläpitämällä Saavutettavuusvaatimukset.fi-sivustolla todetaan kuinka saavutettavuuden huomiointi on välttämätöntä joillekin, mutta se hyödyttää kaikkia. Saavutettavuus on asiakaslähtöistä suunnittelua (Saavutettavuusvaatimukset.fi 2023). Saavutettavuus parantaa palvelun toimivuutta, mutta sen voi nähdä viestivän myös organisaation tavoitteista ja arvoista. Kyse onkin konkreettisen toiminnallisuuden lisäksi arvomaailmasta, jossa käyttäjille halutaan taata mahdollisimman yhdenvertaiset palvelut.

Verkkosivujen saavutettavuuden arviointi on tärkeää palvelun käyttäjien huomioimisen kannalta ja saavutettavuuden arvioinnin avuksi löytyy erilaisia verkossa olevia työkaluja. Kirjaston ylläpitämien LibGuides-oppaiden saavutettavuuden arviointiin käytettiin WebAIM.orgin kehittämää WAVE-työkalua, joka on yksi käytetyimmistä avoimesti verkossa olevista saavutettavuutta arvioivista työkaluista. WAVE-työkalu nostetaan esiin esimerkiksi Saavutettavuuskirjasto Celian tuottamalla sivustolla Saavutettavasti.fi. WebAIM.org-sivuilta löytyy ohjeita verkkosivujen saavutettavuuden parantamiseen. Tarve saavutettaville verkkosivuille on suuri johtuen erilaisista toimintarajoitteista, jotka voidaan jakaa neljään kategoriaan: visuaaliseen (sokeus, heikkonäköisyys, värisokeus), audiitiiviseen (kuurous, huonokuuloisuus), motorisiin (esimerkiksi hiiren käyttörajoitteisuus) sekä kognitiivisiin (oppimisvaikeudet, keskittymishäiriöt, muistamiseen ja suuren tietomäärän sisäistämiseen liittyvät vaikeudet) (WebAIM.org 2023).

LibGuides-järjestelmän saavutettavuutta arvioinut Danielle Skaggs (2016, 139) nostaa esiin kolme käyttäjäryhmää, joilla saattaa olla ongelmia järjestelmän saavutettavuuden kanssa. Suurimpana näistä Skaggs näkee käyttäjät, joilla on visuaalisia tai liikkumiseen liittyviä rajoitteita, minkä vuoksi he käyttävät ruudunlukijaa ja/tai tarvitsevat hiirtä oppaissa navigoimisen tueksi. Toiseen käyttäjäryhmään kuuluvat värisokeat sekä käyttäjät, joilla on heikkonäköisyyttä. Kolmas käyttäjäryhmä koostuu kuulohäiriöisistä. Myös Skaggs mainitsee oppimishäiriöt, vaikka ei käsittelekään niinkään kognitiivisia rajoitteita.

Erilaisten toimintarajoitteiden huomioiminen sekä niiden pohjalta tehty sisällön suunnittelutyö ja sen pohjalta tehdyt verkkosivut edesauttavat käyttäjiä laajalti rajoitteista huolimatta. Hyödylliset kuvitukset, loogisesti järjestetty tieto ja intuitiivinen navigointi ovat asioita, joista kaikki käyttäjät hyötyvät. Samoin esimerkiksi tekstityksistä hyötyvät myös käyttäjät, jotka käyttävät multimediasisältöä hiljaisessa tai äänekkäässä ympäristössä (WebAIM.org 2023). Tekstitys tukee myös esimerkiksi vieraan kielen kuullun ymmärtämistä.

Verkkosivujen saavutettavuuden parantamisen taustalla on laki digitaalisten palvelujen tarjoamisesta, jossa todetaan, että lain tarkoituksena on edistää

digitaalisten palvelujen saatavuutta, laatua, tietoturvallisuutta sekä sisällön saavutettavuutta ja siten parantaa jokaisen mahdollisuuksia käyttää yhdenvertaisesti digitaalisia palveluja (Laki digitaalisten palvelujen tarjoamisesta, 1 § Lain tarkoitus, 15.3.2019/306/2019). Tarkemmin laissa määritellään, että palveluntarjoajan on varmistettava digitaalisten palvelujensa sisältöjen havaittavuus ja ymmärrettävyys sekä käyttöliittymien ja navigoinnin hallittavuus ja toimintavarmuus saavutettavuusvaatimusten mukaisesti (Laki digitaalisten palvelujen tarjoamisesta, 7 § Saavutettavuusvaatimukset ja niiden täyttäminen, 15.3.2019/306/2019).

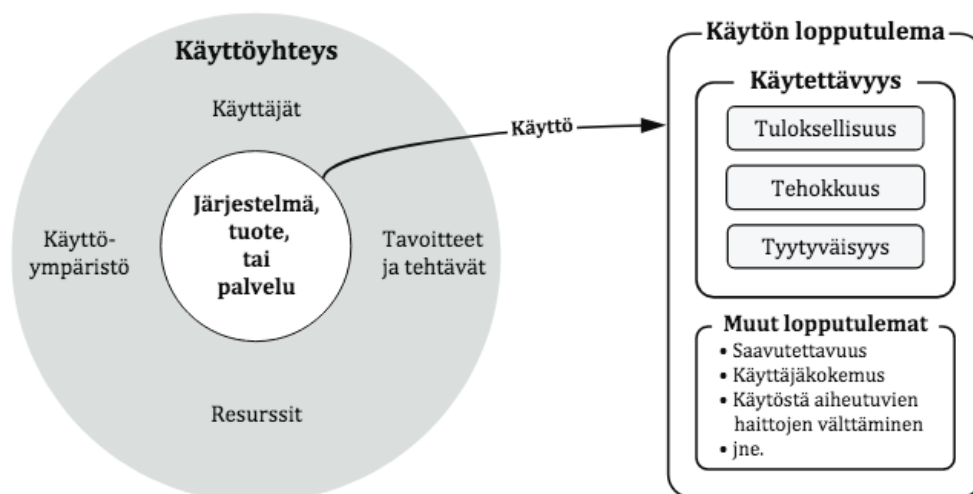
Kansainvälisen standardisointijärjestön (ISO) standardissa määritellään, että saavutettavuuden suunnittelun tavoitteena on laajentaa kohderyhmää ja tehdä tuotteista, järjestelmistä, palveluista, ympäristöistä ja tiloista saavutettavampia useammassa käyttöyhteyksissä (SFS-EN ISO 9241-11 2018, 6.6.2.).

Saavutettavuudella viitataan usein erityisesti verkkopalveluihin, mutta termejä käytetään laajasti, kun käsitellään esimerkiksi erilaisten palveluiden, aineistojen sekä virtuaalisten ja fyysisten tilojen ominaisuuksia.

2.2 Käytettävyys

Käytettävyydellä viitataan pääasiallisesti jonkin palvelun, tuotteen tai tilan helppokäyttöisyyteen ja käyttömukavuuteen. Käytettävyyden tarkastelussa pohditaan usein esimerkiksi, kuinka helppoa palvelun käyttö on tai kuinka helppoa käyttö on omaksua ja muistaa. Myös erilaisten määrällisten ja laadullisten mittareiden käyttäminen auttaa palvelun käytettävyyden arvioinnissa. Temaattisesti käytettävyys ja saavutettavuus liittyvät toisiinsa ja joskus käytettävyys nähdään osana saavutettavuutta ja joskus toisin päin. ISO-standardissa määritellään, että käytettävyys on laajuus, missä määrin määritetyt käyttäjät voivat käyttää järjestelmää, tuotetta tai palvelua tietyssä käyttöyhteydessä saavuttaakseen määritetyt tavoitteet tuloksellisesti, tehokkaasti ja tyytyväisinä (SFS-EN ISO 9241-11 2018, 5.1). Standardissa muiksi lopputulemiksi käyttökokemuksen ohella on nostettu esimerkiksi saavutettavuus (SFS-EN ISO 9241-11 2018, 5.1.) ja sitä kuvataan seuraavasti:

”missä määrin tuotteita, järjestelmiä, palveluja, ympäristöjä tai tiloja voidaan käyttää siten, että saavutetaan yksilöidyt tavoitteet määritetyissä käyttöyhteyksissä, kun käyttäjinä on mahdollisimman laaja joukko käyttötarpeiltaan, ominaisuuksiltaan ja kyvyiltään erilaisia ihmisiä” (SFS-EN ISO 9241-11 2018, 3.2.2.).

Kuva 1. Käytettävyys, joka johtuu järjestelmän, tuotteen tai palvelun käytöstä käyttöyhteydessä (SFS-EN ISO 9241-11 2018, 5.1.).

Standardin mukaisen määritelmän soveltaminen sopii LibGuides-oppaiden osalta niiden ylläpitämiseen ja päivittämiseen esimerkiksi silloin, kun käyttäjä hakee tiettyä tarkkaan tietoa omaan tarkoitukseensa. Oppaiden kannalta koen tärkeäksi nostaa sekä tuloksellisuuden, tehokkuuden että tyytyväisyyden määrittämään oppaiden käytettävyyttä, mutta nähdäkseni tyytyväisyyden voi nähdä palvelun toimivuusastetta parhaiten kuvaavana mittarina. Tyytyväisyys on laajuus, missä määrin käyttäjän fyysiset, kognitiiviset ja tunneperäiset reaktiot, jotka johtuvat järjestelmän, tuotteen tai palvelun käytöstä, vastaavat käyttäjän tarpeita ja odotuksia (SFS-EN ISO 9241-11 2018, 6.4.1.).

Kognitiivisten reaktioiden vaikutus käyttäjätyytyväisyyteen voi olla myös huomattava. Asenteet, mieltymykset ja käsitykset edustavat tyytyväisyyden kognitiivisia osatekijöitä, jotka johtuvat tarkastelukohteen käytöstä saaduista kokemuksista. Myös käyttökokemukset vastaavista järjestelmistä voivat

vaikuttaa niihin (SFS-EN ISO 9241-11 2018, 6.4.3.). Verkkosivuston käyttökokemus koostuu sen sisällöstä, sisällön omaksuttavuudesta, sisällön merkittävyydestä käyttäjälle, asioiden löydettävyydestä, terminologiasta, visuaalisesta ilmeestä ja monesta muusta asiasta (Sinkkonen ym. 2009, 23).

Tunnettu tanskalainen käytettävyytutkija Jakob Nielsen toteaa, että käytettävyys on laatuominaisuus, joka arvioi eri käyttöliittymien käyttämisen helppoutta. Nielsen kuvaa käytettävyyttä viidellä eri tekijällä (2012):

- Opittavuus: miten helposti uusi käyttäjä oppii järjestelmän toimintalogiikan tai käyttämisen?
- Tehokkuus: kuinka nopeasti toimenpiteitä voi suorittaa kun käyttäjä on tutustunut järjestelmään?
- Muistettavuus: miten helppoa järjestelmän käyttö on palauttaa mieleen tauon jälkeen?
- Virheet: kuinka paljon virheitä ilmenee, kuinka vakavia ne ovat ja kuinka ne vaikuttavat käyttäjiin?
- Tyytyväisyys: kuinka miellyttävää järjestelmän käyttö on?

Nielsenin nostamat viisi kohtaa toteutuvat palvelusta riippuen eri tavoin ja kirjaston LibGuides-oppaiden osalta näitä tekijöitä on huomioitu tilanteen mukaan. Tavoitteeksi oppaiden kehittämiseksi on otettu helposti sisäistettävien ja helppokäyttöisten oppaiden tuottaminen, minkä seurauksena lopullisena tavoitteena on tyytyväisyys, jonka Nielsen nostaa esille yllä esitetystä käytettävyyden kuvauksessaan.

3 Työnäytteet: oppaat

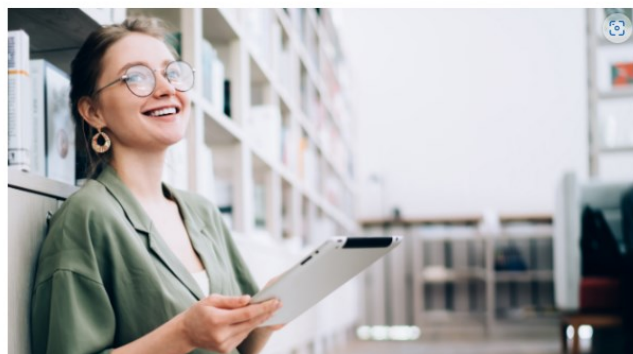
Opinnäytetyössä tehtiin työnäytteitä kirjaston LibGuides-alustan *Tiedonhakijan oppaisiin* liittyen. Keskeisin työnäyte oli *E-aineistojen saavutettavuus* -oppaan (tekninen) toteuttaminen, minkä lisäksi tehtiin suunnitelmia *Tiedonhakijan oppaisiin* ja niiden saavutettavuus- ja käytettävyyssparannuksiin liittyen. Tehtyjen muutosten pohjalta toimeksiantajalle tuotettiin toimintaohjeet oppaiden päivittämiseksi ja ylläpitämiseksi.

3.1 E-aineistojen saavutettavuus -opas

Opinnäytetyön toimeksiantona oli *E-aineistojen saavutettavuus* -oppaan tekninen suunnitteleminen ja toteuttaminen kirjaston LibGuides-alustalle, jolla *Tiedonhakijan oppaat* ovat. Oppaan teknisen suunnittelun olennainen tavoite oli edistää saavutettavuutta ja käytettävyyttä. Uusi opas suunniteltiin myös vastaamaan paremmin lisääntyneen mobiilikäytön tarpeeseen. Oppaan suunnittelu aloitettiin keväällä 2022 ja opas julkaistiin syksyllä 2022. Opas tuotettiin erityisesti Turun AMK:n opiskelijoiden ja henkilökunnan e-aineistojen käytön tueksi. Opas sisältää tietoa saavutettavuudesta sekä konkreettisia vinkkejä eri aineistojen, laitteiden ja selainten käyttöön liittyen.

Saavutettavuuskirjasto Celiaa varten oppaaseen tehtiin oma välilehti, jolla kerrotaan Celian palveluista ja niiden käyttäjäksi rekisteröitymisestä. Celia-välilehdellä on nostettu esiin myös muita palveluita ja sivustoja, joista voi saada tukea lukivaikeuksiin tai tietoa saavutettavuudesta.

Turun AMK:n kirjaston aineistot ja saavutettavuus

Tarvitsetko apua?

Ota yhteyttä Turun ammattikorkeakoulun kirjastoon e-lomakkeella tai s-postilla kirjasto@turkuamk.fi.

Tervetuloa myös kampuskirjastoihin, autamme mielellämme!

- [Kirjaston aukiolo- ja ohjausajat](#)

Turun AMK:n kirjasto verkossa

- [Kirjaston Messi-sivut \(opiskelijat\)](#)
- [Kirjaston Messi-sivut \(henkilökunta\)](#)

Ajankohtaista e-aineistoista

Kuva 2. *E-aineistojen saavutettavuus* -oppaan etusivun yläosa. Etusivun lisäksi oppaasta löytyy välilehdet *Laitteet ja selaimet*, *Ohjeet e-aineistoittain*, *Celia*, *Saavutettavuusseloste* ja *In English*, joka vie englanninkieliseen oppaaseen.

Sisällöllisesti opas tuotettiin yhteistyönä Turun AMK:n kirjasto- ja tietopalveluissa. Oppaan tuottaminen tapahtui osana kirjaston kokoelmatiimin tehtäviä. Tekstit ja saavutettavuusseloste sekä oppaassa esitellyt eri aineistojen ja palveluiden saavutettavuustoiminnot kirjoitettiin ja koostettiin tiimissä yhteistyönä. Tietoa e-aineistopalveluiden saavutettavuusominaisuuksista saatiin myös Laurean ammattikorkeakoulun kirjastosta. Opinnäytetyön toimeksiantoan kuului sisällön tuottaminen oppaaseen sekä vastuu oppaan teknisestä toteuttamisesta. Ennen oppaan julkaisua opas oli nähtävänä koko kirjastossa, minkä jälkeen oppaaseen tehtiin vielä joitain muutoksia ennen sen julkaisua.

E-aineistojen saavutettavuus -oppaan suunnittelussa keskityttiin parantamaan kirjaston LibGuides-alustalla olevien oppaiden saavutettavuutta ja käytettävyyttä. Kirjastolla on LibGuides-alustalla tehty vakioasetuksia, jotka määrittävät uuden sisällön tuottamista alustalle, minkä lisäksi kirjastossa on ollut yhteisesti sovittuja tapoja sisällön tuottamiseksi alustalle. Oppaisiin on

myös tehty mallipohjia, jotka toimivat ohjenuorina oppaiden ylläpitämiselle ja tuottamiselle.

E-aineistojen saavutettavuus -oppaassa saavutettavuus pyrittiin huomioimaan esimerkiksi otsikoinnissa (ohjelmallisesti määritellyt tasot ja kuvaavat otsikot), tekstissä (fontti, rakenne ja ilmaisu), väreissä (riittävät värikontrastit eri välilehdillä), kuvissa (alt-tekstit ja responsiivisuus), linkeissä (nimeäminen ja avautuminen) sekä mobiilikäytössä (sivujen rakenne ja kuvien responsiivisuus). Saavutettavuuden lisäksi edellä mainitut vaikuttavat myös käytettävyyteen, jota haluttiin parantaa myös yksinkertaistamalla ja pelkistämällä sivuja.

Tiedonhakijan oppaita tarkasteltiin alussa mainitsemani verkossa käytettävissä olevan WAVE-työkalun (WAVE Web Accessibility Evaluation Tool) avulla. WAVE on WebAIM.orgin kehittämä verkkosivujen saavutettavuutta arvioiva työkalu, joka antaa visuaalisen palautteen ikonien ja osoittimien avulla tietoa verkkosivun saavutettavuusongelmista. WAVE nostaa esiin epäkohtia esimerkiksi rakenteellisiin ongelmiin, puuttuviin alt-teksteihin sekä riittämättömään kontrastiin, mutta myös turhiin linkeihin ja liian pieneen tekstiin liittyen.

3.1.1 Tekstit ja otsikointi

Tekstitasolla ilmaisu selkeytettiin lyhentämällä ja tiivistämällä virkkeitä ja kappaleita. Tekstin taso on keskitetty ainoastaan vasempaan reunaan. Hankalia tekstirakenteita ja lyhenteitä vältettiin, jotta teksti olisi mahdollisimman helppolukuista ja saavutettavaa. Passiivirakenteen sijaan suosittiin aktiivirakenteita ja lauseenvastikkeiden sijaan sivulauseita. Sivukohtaisesti sivulla olevan tiedon määrää vähennettiin tavoitteena lisätä käyttömukavuutta. Verkkosivun saavutettavuuden kannalta teknisen saavutettavuuden lisäksi onkin tärkeää tuottaa helposti ymmärrettävää sisältöä. Ymmärrettävä kieli helpottaa ja nopeuttaa kaikkien käyttäjien tiedonsaantia ja asiointia verkkopalveluissa (Saavutettavasti.fi 2021b). Jotta palvelusta saadaan aidosti saavutettava, tulee suunnittelussa ja ylläpidossa huomioida molemmat tekijät.

Luettavuutta parannettiin myös suurentamalla tekstin fonttikokoa (fonttikoko 16), minkä lisäksi otsikoita suurennettiin. Otsikoita ei kuitenkaan pelkästään suurennettu, vaan otsikkotasot määriteltiin LibGuides-järjestelmässä ohjelmallisesti. Tasojen määrittelemisen on tärkeää, sillä verkkosisällöt eivät nojaa ainoastaan ulkoasuun, vaan merkintäkielillä tekstin osia merkitään semanttisesti. Tämä tarkoittaa, että osille annetaan merkitys, jonka myös tietokoneet osaavat tulkita ja välittää (Saavutettavasti.fi 2021c).

Kuva 3. *E-aineistojen saavutettavuus* -oppaan etusivu hallintaliittymänäkymässä. Sivulla on kaksi kolumnia ja laatikkokenttiä, joihin sisältö tuotetaan.

LibGuides-alustalla sivut jaetaan kolumneihin (*Columns*) ja laatikoihin (*Boxes*). Laatikoihin tuotetaan sisältöä ja niitä voidaan siirtää, kopioida ja linkittää alustalla. Otsikkotasot määriteltiin sivuilla tasoille H1-H4. Otsikkotason H1 LibGuides varaa sivun otsikolle, joka on oppaan nimi sekä mahdollinen aktiivinen välilehti, jolla käyttäjä on.

Tason H2 LibGuides varaa laatikoiden otsikoille, jotka näkyvät kuvassa 3 vihertävällä taustalla. Oppaassa laatikoista on tehty ”kelluvia” (*Floating box*), jolloin niiden kehykset eivät näy käyttäjälle (alempana on kuva oppaasta

käyttäjän näkymästä). Otsikkotasot H1 ja H2 eivät ole järjestelmän tekstinkäsittelyn asetteluissa. *E-aineistojen saavutettavuus* -opas suunniteltiin ilman (käyttäjälle näkyvää) laatikkorakennetta, joten normaalisti laatikossa oleva otsikko (H2) sijoitettiin tekstikenttään, jolloin tekstiä muokattiin koodin avulla. Jokaisen välilehden varsinainen pääotsikko, joka on nimetty välilehden nimen mukaisesti tai sen pohjalta, on siis tasoa H2. Otsikkotaso H3 on puolestaan varattu alaotsikoille ja oppaan alareunaan sijoitettu alakolumnissa (*Bottom column*) oleva *Oppaan käyttöoikeudet* on tasoa H4.

Saavutettavuuden mukaisesti otsikkotasot kulkevat johdonmukaisesti tasoja H1-H4 noudattaen järjestyksessä siten, että yksikään taso ei jää missään vaiheessa väliin. Otsikkotasojen välillä ei hypitä minkään tason yli, jolloin ruudunlukuohjelmat lukevat niitä optimaalisesti.

TURKU AMK

Turun ammattikorkeakoulu / Tiedonhankijan oppaat / E-aineistojen saavutettavuus / Ohjeet e-aineistoittain

E-aineistojen saavutettavuus: Ohjeet e-aineistoittain **H1**

Etsi oppaasta Etsi

Etusivu Laitteet ja selaimet Ohjeet e-aineistoittain **Cetia** Saavutettavuusseloste In English

Ohjeet e-aineistoittain **H2**

E-aineistojen saavutettavuusominaisuudet vaihtelevat eri sivustoilla ja palveluntarjoajilla on erilaisia toimintoja, jotka parantavat saavutettavuutta. Useissa palveluissa on esimerkiksi mahdollisuus vaikuttaa tekstin kokoon, fonttiin, taustaväriin tai kontrastiin, mikä parantaa luettavuutta. E-kirjapalvelun ominaisuudet vaikuttavat siihen, kuinka selaimen Lue ääneen (Read Aloud) -toiminto toimii, joten kannattaa kokeilla eri selaimia.

Alta löydät listattuna eri kotimaisia sekä ulkomaisia tietoaainestopalveluita. Palveluiden yhteydessä on nostettu esiin niiden saavutettavuuteen liittyviä ominaisuuksia tai toimintoja. Tarkempia kuvauksia palveluiden saavutettavuudesta löydät usein palveluiden omilta verkkosivuilta.

Kotimaiset palvelut **Ulkomaiset palvelut**

Alma Talent Verkkokirjahylly

- Selaimen aukeavat e-kirjat kuunneltavissa selainten toiminnoilla. Kirjojen käyttö onnistuu myös ruudunlukuohjelmalla.
- Alma Talent Verkkokirjahylly

Alma Talent Bisneskirjasto

- Selaimen aukeavat e-kirjat kuunneltavissa selainten toiminnoilla. Kirjojen käyttö onnistuu myös ruudunlukuohjelmalla.

Kuva [kaboompics](#). Pixabay License

Kuuntele e-kirjoja **H3**

E-kirjojen saavutettavuusominaisuudet vaihtelevat. Niitä tuotetaan eri tiedostomuodoissa, minkä vuoksi kirjapalvelussa voi olla eri tavoin toimivia e-kirjoja.

Käyttöön vaikuttaa myös millä laitteella luet ja minkälaisen sovelluksen e-kirjapalvelu tarjoaa. Jos luet e-kirjaa selaimen yli, voit ladata selaimen oman lisäosan kuuntelua varten. Mobiililaitteissa voit kokeilla laitteen omaa Lue ääneen -toimintoa.

Kuva 4. Eri otsikkotasot oppaan välilehdellä *Ohjeet e-aineistoittain*. Sivun alaosassa on *Oppaan käyttöoikeudet* -laatikko, joka on tasoa H4 (kuva 5).

Oppaan käyttöoikeudet H4

Tämä teos on lisensoitu Creative Commons Nimeä 4.0 Kansainvälinen -lisenssillä.

Kuva 5. *Oppaan käyttöoikeudet* sivun alareunassa on otsikkotasoa H4.

Tekstin tiivistäminen ja otsikointien selkeyttäminen auttavat lukijaa tulkitsemaan sivuja ja löytämään nopeammin etsimänsä, kun sivujen sisältö on selkeästi määritelty. Verkkosivujen käyttöä tutkinut Steve Krug toteaaakin, kuinka lukemisen sijaan silmäilemme sivuja, sillä meidän ei tarvitse tietää kaikkea ja etsimme tietoa kiinnostuksemme tai kulloisenkin tarpeen mukaan. Krugin mukaan löydämme oleelliset kohdat silmäilemällä, sillä olemme silmäilleet sanomalehtiä, aikakauslehtiä ja kirjoja koko elämämme ja olemme siinä hyviä (Krug 2006, 22-23). Monet käyttäjät eivät myöskään skrollaa eli vieritä sivuja, jolloin artikkeleista luetaan vain alkuosa. Käytettävyyttä voi parantaa myös korostamalla tärkeitä kohtia tai tekemällä listoja (Pipes 73, 2011). Lukemisen tavat ovat aina yksilöllisiä, mutta nähdäkseni Krugin ajatus sivujen silmäilemisestä toteutuu myös ammattikorkeakoulun arjessa ja tiedonhakemisessa. Verkkosivujen sisältö tulisikin suunnitella sen mukaisesti, sillä hankalasti hahmotettava sivu ja informaatiotulvaan piilotettu tieto saattaa turhauttaa lukijaa tai tiedonhakijaa.

Riittävä otsikointi ja kuvaavat otsikot myös auttavat sivun silmäilemistä. WCAG eli Web Content Accessibility Guidelines on verkkosisältöjen saavutettavuusohjeistus (WCAG.com 2023). WCAG-ohjeistuksen laatimisesta ja kehittämisestä vastaa kansainvälinen World Wide Web -konsortio eli W3C. Ohjeistuksen tavoitteena on varmistaa, että erilaiset ihmiset rajoitteista tai vammoista huolimatta voivat itsenäisesti käyttää eri verkkopalveluja (Saavutettavasti.fi 2021d). WCAG-ohjeistuksen kriteeri 2.4.6 (W3.org 2022) ohjeistaa tekemään selkeitä ja kuvaavia otsikoita. Tämä auttaa käyttäjiä, joilla on jokin lukemista hidastava rajoite tai jotka kärsivät rajallisesta lyhytkestoisesta muistista. Laadullisena terminä kuvaavuuden määrittelemineen otsikolle on kontekstisidonnaista, mutta kuvaava otsikko, joka voi olla myös esimerkiksi lause, auttaa lukijaa tulkitsemaan sisältöä.

Otsikkotasolla oppaissa on pyritty välittämään keskeinen tieto sivun sisällöstä ja tärkein asia on nostettu ensimmäiseksi. Pitkien sivujen tekemistä on vältetty supistamalla tieto riittävän lyhyeksi ja informatiiviseksi. Lisäksi kahden kolumnin käyttäminen mahdollistaa myös täydentävän tiedon tuottamisen pääasian tueksi. Kolumneista seuraa tietoa lisää seuraavassa alaluvussa.

3.1.2 Rakenne ja linkitykset

Oppaan sivut suunniteltiin oppaissa aiemmin käytetyn kolmenkin kolumnin sijaan kahdelle kolumnille suhteessa 67% ja 33%. Leveämpi kolumni on vasemmalla reunassa ja toimii pääasiällisen sisällön välittäjänä, kun taas kapeampi kolumni oikealla reunassa sisältää yleishyödyllisiä tai pääkolumnia tukevia tietoja. Hyödyntämällä LibGuides-alustan laatikoiden *Floating box* -toimintoa (jolloin laatikon kehykset häivytetään) jää näkyviin ainoastaan laatikon sisällä oleva tekstikenttä. Kenttään on mahdollista kirjoittaa tekstiä suoraan tekstinkäsittelytoiminnolla tai HTML-koodia hyödyntäen. Kuvien lisääminen onnistuu samassa kentässä. *Floating box* -toiminnolla pyrittiin modernisoimaan oppaan ilmettä ja tekemään sivuista ilmavampia, minkä tavoite oli samalla lisätä käytettävyyttä. Mobiililaitteella tai ruudunlukijalla laite lukee sivun aloittaen yläosasta, jossa on sivun nimi sekä välilehdet. Sen jälkeen tulee vasen kolumni ylhäältä alas, minkä jälkeen oikea kolumni. Lopuksi tulee alakolumnin laatikko (*Bottom column box*), jossa on oppaan käyttöoikeudet.

Tiedonhakijan oppaissa linkit on asetettu avautumaan uudella välilhdellä paitsi saman oppaan sisällä olevat välilehdet avautuvat samassa ikkunassa. Myös sivun yläreunan murupolussa olevat linkit aukeavat samassa ikkunassa. Linkityksissä yleinen käytetty tapa on asettaa linkki avautumaan samassa ikkunassa, jos pysytään samalla sivustolla, kuten esimerkiksi kirjaston *Tiedonhakijan oppaissa*, kun taas ulkopuoliselle sivustolle siirryttäessä linkki asetetaan usein avautumaan joko uudessa ikkunassa tai uudella välilehdellä. Toisaalta voidaan ajatella, että asettamalla linkki avautumaan samassa ikkunassa annetaan käyttäjän itse valita, miten hän haluaa linkin avata: samassa ikkunassa, uudessa ikkunassa vai uudella välilehdellä. Hyvänä

tapana voidaan pitää, että käyttäjälle kerrotaan kuitenkin linkin yhteydessä, jos linkki aukeaa uuteen ikkunaan tai välilehteen esimerkiksi kuvan mukaisesti linkin vieressä olevan symbolin avulla.

Lisäapua e-aineistojen käyttöön

[Celian sivuilla](#) on listattu kattavasti kuuntelun ja lukemisen apuvälineitä.

Erytisryhmien TVT-keskuksen [DATEROn sivuilta](#) löydät ohjeita kuunteluun, puheen muuntamiseen tekstiksi, keskittymistä tukeviin toimintoihin sekä materiaalin muokkaukseen eri laitteilla.

Kuva 6. Uuden välilehden symboli linkkien vieressä.

Oppaiden jatkokehittämistä varten toimeksiantajalle esitetään mahdollisuutta asettaa linkit avautumaan edellä esitetyllä tavalla sekä lisäämään uuden ikkunan tai välilehden symboli.

Linkeissä on pyritty ilmaisemaan linkin sijainti selkeästi. Saavutettavuuden kannalta ei tulisi kirjoittaa esimerkiksi "lue lisää täältä", vaan parempi ratkaisu onkin kirjoittaa esimerkiksi "lue lisää *sivun nimi*". Tällöin käyttäjä tietää minne linkki vie ja mahdollisesta linkin vieressä olevasta symbolista käyttäjä tietää, että linkki avautuu uuteen ikkunaan tai välilehteen. Ruudunlukijat saattavat myös lukea pelkät linkit sivulla, mikä tulee huomioida suunnittelussa. Oppaasta myös karsittiin ylimääräisiä linkkejä. Esimerkiksi *Oppaan käyttöoikeudet* -laatikossa on ollut käyttöoikeuskuva, johon on upotettu linkki. Tämän lisäksi kuvan vieressä olevassa tekstissä, jossa on kerrottu lisenssi, on ollut upotettu linkki. Linkkiä ei kuitenkaan tarvita kuvaan, jos se on ilmaistu tekstissä, joten kuvassa oleva linkki poistettiin ylimääräisenä.

Rakenne ja linkitykset ovat myös keskeinen osa navigaatiota. Suunnittelussa tulee huomioida helppo liikkuminen sivustolla ilman, että tarvitsee käyttää liiaksi aikaa miettimiseen. Käyttäjän tulisi päästä sivuilla mihin tahansa mahdollisimman vähäisellä klikkausten määrällä (Pipes 69, 2011). Selkeä suunnittelu, toimivat linkitykset ja murupolku auttavat nopeaa navigointia alustalla ja näitä on huomioitu oppaiden suunnittelussa. Lisäksi oppaan viimeiselle välilehdelle (*In English*) on laitettu suora linkki englanninkieliseen versioon oppaasta (*Accessibility of E-Resources*).

[Turun ammattikorkeakoulu](#) / [Tiedonhakijan oppaat](#) / [E-aineistojen saavutettavuus](#) / [Saavutettavuusseloste](#)

E-aineistojen saavutettavuus: Saavutettavuusseloste

[Etusivu](#)

[Laitteet ja selaimet](#)

[Ohjeet e-aineistoittain](#)

[Cefia](#)

[Saavutettavuusseloste](#)

[In English](#)

Kuva 7. Oppaan yläreunan Turun AMK:n logo vie organisaation verkkosivuille ja murupolku kertoo käyttäjälle tämän sijainnin. *In English* -välilehdeltä käyttäjä pääsee nopeasti englanninkieliseen oppaaseen. Oppaan välilehtien väreissä on huomioitu riittävä kontrasti.

3.1.3 Värikontrasti ja kuvitus

Oppaan ulkoasua muokattiin saavutettavammaksi lisäämällä kontrastia. *Tiedonhakijan oppaiden* vakioasetuksissa määritellyt värit eivät olleet saavutettavia, joten väliehtien värejä muokattiin, jotta tekstin ja taustaväriin välinen kontrasti olisi riittävä. Suurta muutosta aiempaan ei haluttu, joten ei-aktiivisen (*Inactive Background*) välilehden taustaväriksi asetettiin sininen (#2c7da3) ja aktiivisen (*Active Background*) tummansininen (#044664), joka valittiin Turun AMK:n viestinnän käyttämän värimaailman mukaisesti. Tekstin väriin ei tehty muutoksia. Asetetut kontrastit täyttävät WCAG:n tason AA mukaiset vaaditut kriteerit. Normaalissa tekstissä riittävä kontrasti on 4.5:1 ja suurikokoisessa tekstissä 3:1 (WebAIM.org, 2023).

Kuvien vaihtoehtoiset tekstit, tekstivastineet ja alt-tekstit (käytetty termi saattaa vaihdella palveluittain) kertovat kuvien sisältämän tiedon niille käyttäjille, jotka eivät näe kuvaa. Taustalla voi olla näkövamma tai esimerkiksi se, että kuvat eivät ole latautuneet tai käyttäjä ei ole halunnut ladata niitä. Vaihtoehtoisen tekstin näkee ruudunlukijalla, mutta myös tiedon löytymisen kannalta on huomioitavaa, että hakukoneet löytävät vaihtoehtoiset tekstit. Hakuja vastaavat alt-tekstit voivat siis jopa parantaa sivun löytymistä hakukoneilla. Vaihtoehtoiset tekstit voi myös jättää pois, jos kyseessä on esimerkiksi koristekuva tai muuten

merkityksetön tekstisisältöä vain kuvittava kuva. Tällöinkin tyhjä alt-teksti tuotetaan html-koodissa olevaan img-elementtiin (Saavutettavasti.fi 2021a).

Oppaassa oleviin kuviin on lisätty alt-tekstit tai ne on asetettu tyhjiksi edellä mainitulla tavalla ruudunlukuohjelmia ajatellen. Alt-tekstien lisääminen kuviin ei ole oppaassa välttämätöntä, sillä kuvat toimivat pääasiallisesti kuvituskuvina. Kuvatekstejä oppaan kuvissa ei ole. Kuvista on lisäksi tehty HTML-koodin avulla responsiivisia, jolloin ne skaalautuvat käytetyn laitteen ruudulle optimaalisesti. Tämä mahdollistaa esimerkiksi kuvien oikeanlaisen asettumisen mobiililaitteen näytölle.

3.1.4 Mobiilikäyttö

Oppaan suunnittelussa pyrittiin huomioimaan myös oppaiden käyttö mobiililaitteella. Mobiilikäyttö tulee ottaa huomioon yhä vahvemmin erilaisia digitaalisia palveluja suunnitellessa. Tiedonhaun ja kirjastolle lisensoitujen e-aineistojen käytön luonteen vuoksi oppaiden ensisijainen käyttöväline on tietokone, joka pääasiallisilla käyttäjillä eli organisaation opiskelijoilla ja henkilökunnalla on käytössä päivittäisessä työskentelyssä. Tietokoneen lisäksi oppaita käytetään kuitenkin myös mobiililaitteilla.

Oppaiden rakenne suunniteltiin kolmen kolumnin sijaan kahdelle kolumnille sekä oppaiden käytettävyyden että onnistuneemman mobiilikäyttökokemuksen vuoksi. Kahden kolumnin rakenteen vuoksi oli luontevaa myös vähentää laatikoiden määrää sivulla, vaikka toisaalta laatikoiden määrää haluttiin rajoittaa myös sivulla olevan tiedonmäärän vuoksi. Tämäkin vaikuttaa osaltaan mobiilikäyttökokemukseen.

Mobiilikäytön vuoksi kiinnitettiin erityistä huomiota sivuilla olevien laatikoiden järjestykseen. Laatikot asettuvat mobiililaitteen näytölle siten, että ensin tulee vasen kolumni, jonka jälkeen oikea kolumni ja viimeisenä alakolumni. Myös aiemmin mainittu kuvien responsiivisuus tukee toimivaa mobiilikäyttöä. Puhelimen näytöllä tai muun laitteen näytölle vastaavasti pienennetyssä

näkymässä oleva sisällön järjestys vastaa näkymää myös ruudunlukijalla (Skaggs 2016, 141).

3.2 E-aineistojen saavutettavuus -oppaasta saavutettaviin oppaisiin

Tiedonhakijan oppaissa on eri koulutusaloja varten tehtyjä oppaita. Opinnäytetyö sisälsi myös uuden mallipohjasuunnitelman tekemisen näitä oppaita varten. Alakohtaisten oppaiden sisällöt ovat hieman erilaisia keskenään, mutta tarkoituksena oli luoda uusi pohja, jota voi hyödyntää oppaiden uudistamisessa. Uusien alakohtaisten oppaiden julkistaminen tapahtuu vasta opinnäytetyön valmistumisen jälkeen osana oppaiden laajempaa uudistamista.

Hoitotyö ja terveysala: Etusivu

Etusivu Kirjat Lehdet Tietokannat Näyttöön perustuvan käytännön aineistot Opinnäytetyöt Open access -tiedonlähteitä In English

Tervetuloa hoitotyön tiedonhankinnan oppaaseen

Löydä Turun AMK:n käytössä olevat keskeiset hoitotyön ja terveysalan tiedonlähteet sekä tiedonhakuun liittyviä ohjeita ja vinkkejä.

Tarvitsetko apua?
Ota yhteyttä Turun ammattikorkeakoulun kirjastoon e-lomakkeella tai s-postilla kirjasto@turkuamk.fi.
Tervetuloa myös kampuskirjastoihin, autamme mielellämme!

- Kirjaston aukiolo- ja ohjausajat

Turun AMK:n kirjasto verkossa

- Kirjaston Messi-sivut (opiskelijat)
- Kirjaston Messi-sivut (henkilökunta)

Hae Turun AMK:n Finnasta

Kuva 8. *Hoitotyö ja terveysala* -oppaalle tehty mallipohja.

Kuvassa 8 on suunnitelma uuden mallipohjan etusivusta. *Tiedonhakijan oppaissa* on käytetty *Tab Layout* -rakennetta, jossa välilehdet ovat vierekkäin. Mallipohjasta tehtiin LibGuides-alustalle versio, jossa oppaissa käytetyt välilehdet ovat vasemmassa reunassa (*Side-Nav Layout*). Tarkoituksena on verrata oppaiden toimivuutta ja navigointia oppaassa. *Side-Nav Layout* -rakenteen etuna on ehkä selkeämpi sisällön hierarkia ja siinä sivujen sisältö eli

laatikoiden näkyminen (*Box level navigation*) voidaan asettaa joko niin, että ne eivät näy aktiivisen välilehden alla (Kuva 9) tai niin, että ne näkyvät (Kuva 10).

TURKU AMK

Turun ammattikorkeakoulu / Tiedonhakijan oppaat / Hoitotyö ja terveysala / Etusivu

Hoitotyö ja terveysala

- Etusivu
- Kirjat
- Lehdet
- Tietokannat
- Näyttöön perustuvan käytännön aineistot
- Opinnäytetyöt
- Open access -tiedonlähteitä
- In English

Tervetuloa hoitotyön tiedonhankinnan oppaaseen

Löydä Turun AMK:n käytössä olevat keskeiset hoitotyön ja terveysalan tiedonlähteet sekä tiedonhakuun liittyviä ohjeita ja vinkkejä.

Kuva 9. Alakohtaisen mallipohjan suunnitelma, jossa oppaan navigointi tapahtuu vasemmassa reunassa.

TURKU AMK

Turun ammattikorkeakoulu / Tiedonhakijan oppaat / Hoitotyö ja terveysala / Etusivu

Hoitotyö ja terveysala

- Etusivu
- Tervetuloa hoitotyön ja terveysalan tiedonhankinnan oppaaseen
- Pikalinkit hoitotyön ja terveysalan keskeisiin tietokantoihin
- Tarvitsetko apua?
- Turun AMK:n kirjasto verkossa
- Hae Turun AMK:n Finnasta
- Tiedonhankinnan tueksi
- Oppaan käyttöohjeet
- Kirjat
- Lehdet
- Tietokannat

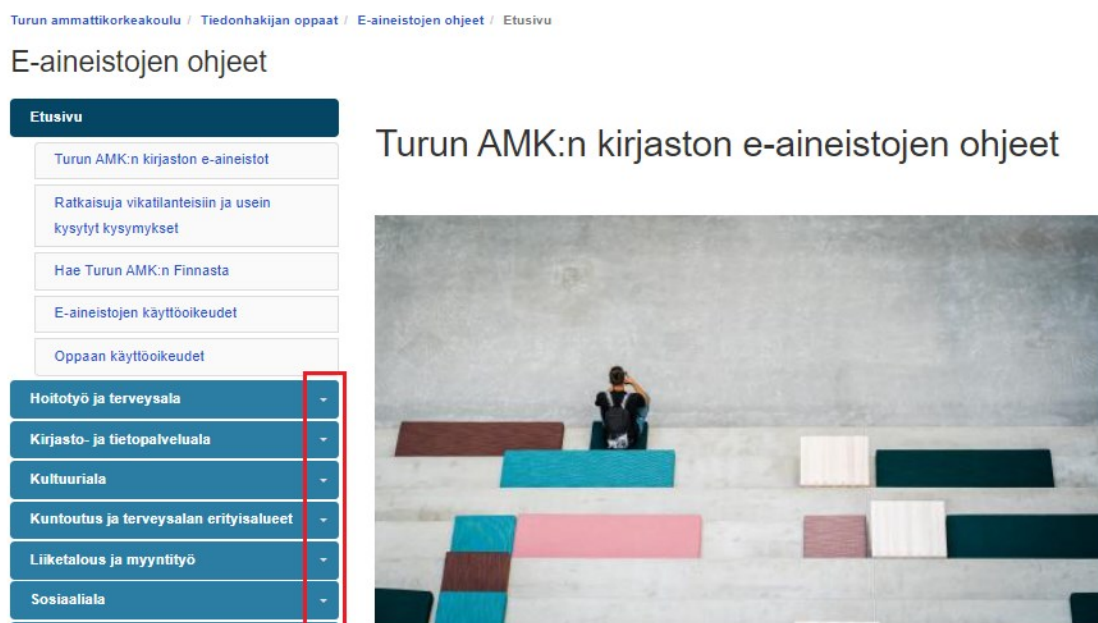
Tervetuloa hoitotyön tiedonhankinnan oppaaseen

Kuva 10. Alakohtaisen mallipohjan suunnitelma, jossa oppaan navigointi tapahtuu vasemmassa reunassa. Aktiivisen sivun sisältö eli laatikot ovat näkyvissä. Käyttäjä voi siirtyä oppaassa sivujen lisäksi suoraan haluamaansa kohtaan sivulla klikkaamalla linkkiä sivun alla.

Vasemman reunan navigointi suunniteltiin alun perin *Tiedonhakijan oppaissa* olevan *E-aineistojen ohjeet* -opasta varten osana opinnäytetyötä. E-aineistojen ohjeisiin on koottu yksittäisiä ohjeita aineistojen käyttöön. Opas on julkinen, mutta sitä ei ole linkitetty *Tiedonhakijan oppaiden* etusivulle, vaan se on löydettävissä esimerkiksi tiettyjen aineistojen ohjelinkkien takaa. Opinnäytetyössä oppaalle tuotettiin etusivu, jotta opas voitaisiin linkittää *Tiedonhakijan oppaiden* etusivulle muiden oppaiden tavoin.

Etusivun suunnittelussa hyödynnettiin samoja saavutettavuutta parantavia toimintoja kuin *E-aineistojen saavutettavuus* -oppaassa. Vasemman reunan navigoinnin mukainen rakenne mahdollistaa käyttäjän nopean siirtymisen eri välilehtien lisäksi tiettyihin kohtiin, kuten haluttuun ohjeeseen. Ohjeet voidaan jaotella esimerkiksi aloittain tai aakkosittain. Aktiivisen sivun sisältö (laatikot) on käyttäjälle näkyvissä. Suunnitelmassa ohjeet on jaoteltu eri koulutusaloittain ja ohjeet on asetettu sivujen alasuviiksi (*Subpages*), jolloin koulutusaloittaisen sivun kohdalla alaspäin osoittavasta nuolesta saa alisivut näkyviin ja käyttäjä pääsee siirtymään haluamaansa ohjeeseen.

Kuva 11. *E-aineistojen ohjeet* -opas, jossa on hyödynnetty vasemman reunan navigointia (*Side-Nav Layout*). Aktiivisen sivun sisältö on näkyvissä ja alakohteisissa ohjesivuissa alisivut avautuvat joko klikkaamalla sivun nimeä tai sivun nimen vieressä olevaa pientä nuolta.

3.3 Oppaiden jatkokehittäminen

Steven Krug nostaa viisi huomioitavaa asiaa, jotta lukijat näkisivät ja ymmärtäisivät mahdollisimman paljon sivusta (2006, 31)

- visuaalisen hierarkian luominen jokaiselle sivulle
- sivujen jakaminen selkeästi eroteltuihin alueisiin
- klikattavien kohtien tekeminen ilmeiseksi
- ylimääräisen kohinan minimoiminen
- yleisten käytäntöjen noudattaminen

Tiedonhakijan oppaisiin liittyvissä työnäytteissä Krugin nostamat viisi on pyritty huomioimaan mahdollisuuksien mukaan. Visuaalisen hierarkian tekemisen sijaan oppaan hierarkia toteutuu sisällön tasolla otsikoinnin ja kolumnien sekä aiemmin esiteltyjen laatikkokenttien avulla. Klikattavat kohdat ovat käyttäjälle selkeästi nähtävissä ja linkeissä on pyritty kertomaan selkeästi linkin sijainti. Tekstin tasolla on keskitytty sisällön kannalta olennaiseen ja välttämään ylimääräistä ja yleisiä käytäntöjä on noudatettu, vaikka niitä onkin vielä mahdollista kehittää. Myös esimerkiksi sivujen sisältöä olisi mahdollista jaotella selkeämmin eri alueisiin.

Oppaiden jatkokehittämistä varten toimeksiantajalle esitetään vielä seuraavia mahdollisia muutoksia tarpeen mukaan (kaikille muutoksille ei ole toistaiseksi tarvetta):

- linkkien avautuminen samassa ikkunassa, jos pysytään oppaiden sisällä ja uudessa ikkunassa tai uudella välilehdellä jos siirrytään ulkopuoliselle sivulle
- symboli linkin yhteyteen kertomaan käyttäjälle, jos linkki avautuu uudessa ikkunassa tai uudella välilehdellä
- mahdolliset taulukot ja luettelot tehdään saavutettavaksi
- tiedostoista (PDF, Excel, Powerpoint, Word) tehdään saavutettavia, sillä saavutettavuusdirektiivi koskee myös asiakirjatiedostoja
- mahdolliset videot tekstitetään

- sivukartan tekeminen oppaiden etusivulle, mikäli koetaan tarpeelliseksi
- LibGuides-asetuksissa linkkien fonttikoon suurentaminen tekstin tasolle
- sivujen sisältöjen selkeämpi jaottelu

4 Työnäytteet: artikkeli ja esitys

Opinnäytetyön työnäytteenä on ammattikorkeakoulukirjastojen lehti Kreodiin yhteistyössä kirjoitettu artikkeli sekä e-aineistojen saavutettavuudesta kertova esitys. Työnäytteet tukevat aiemmin työssä esiteltyjä LibGuides-oppaisiin liittyviä työnäytteitä, joiden kanssa viestinnälliset työnäytteet muodostavat kokonaisuuden, jossa on huomioitu toisaalta saavutettavuuteen liittyvä konkreettinen kehittämistyö oppaiden osalta sekä saavutettavuudesta viestiminen. Kokonaisuus tukee myös opinnäytetyöprosessin aikana hankittua osaamista, johon lukeutuu aiheeseen tutustuminen, tehdyt toimenpiteet ja niiden kirjaaminen sekä aiheeseen liittyvä viestiminen organisaation sisällä ja sen ulkopuolella.

4.1 Kreodi-artikkeli: Miten viestimme saavutettavuudesta?

Perustimme kesäkuussa 2022 epävirallisen saavutettavuutta ammattikorkeakoulukirjastoissa edistävän SAVU-ryhmän. Ryhmässä on jäseniä Hämeen, Kaakkois-Suomen, Lapin, Laurean sekä Turun ammattikorkeakoulujen kirjastoista. Keväällä 2023 ryhmään liittyi jäsen myös Oulun yliopiston kirjastosta, jossa palvelee myös Oulun ammattikorkeakoulu. Yhteiselle saavutettavuutta edistävälle työlle on ilmeinen tarve ja tiedon jakaminen auttaa paremman käyttäjäkokemuksen saavuttamisessa eri organisaatioissa. Myös ammattikorkeakouluopiskeilijoiden sekä muiden asiakkaiden yhdenvertaisuuden kannalta yhteistyö on tärkeää. Ryhmän tavoitteena on jakaa keskenään tietoa ja välittää sitä eteenpäin ammattikorkeakoulukirjastoille, joten toimiminen ryhmässä on ollut erinomainen tilaisuus kartuttaa omaa osaamista ja verkostoitumista.

Opinnäytetyön viestinnällisenä työnäytteenä on yhteiskirjoitettu artikkeli *Miten viestimme saavutettavuudesta?*, joka julkaistiin ammattikorkeakoulukirjastojen verkkolehti Kreodissa syksyllä 2022. Artikkelissa todetaan kuinka opiskelijoiden tuen tarve on kasvanut ja korostetaan kirjaston roolia tietoisuuden lisäämisessä

(Puttonen ym. 2022). Osana artikkelin taustatyötä tutkittiin ammattikorkeakoulukirjastojen verkkosivuja tarkoituksena kartoittaa miten saavutettavuuskirjasto Celiasta ja e-aineistojen saavutettavuudesta viestitään asiakkaille. Omaan osuuteeni artikkelin kirjoittamisessa kuului otsikon ja ingressin työstäminen sekä organisaatioiden välisen yhteistyön ja opiskelijoiden tuen tarpeen pohdinta. Lisäksi tutustuin eri ammattikorkeakoulukirjastojen verkkosivuihin. Artikkelin kirjoitettiin yhteistyössä, jossa toisten tekstiä kommentoitiin ja ideoita jaettiin porukalla. Artikkelin on luettavissa verkossa <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2022120769849>.

4.2 E-aineistojen saavutettavuus -esitys

Toisena viestinnällisenä työnäytteenä opinnäytetyö sisältää organisaation sisäistä viestintää varten tehdyn diasarjan. Esitys on suunniteltu hyödynnettäväksi esimerkiksi info-tv:ssä, mutta sitä voi hyödyntää myös vaikka henkilöstöinfoissa, opiskelijaryhmille pidettävissä kirjastoinfoissa tai opinto-ohjaajien työssä opiskelijoiden parissa. Powerpoint-esitys on tarkistettu ohjelman helppokäyttöisyystoiminnolla, jolloin toimintarajoitteisilla henkilöillä ei ole ongelmia esityksen lukemisessa. Jokaiselle dialle määriteltiin otsikko, kuviin lisättiin vaihtoehtoiset tekstit ja kontrastista tehtiin riittävä. Esitys on työn lopussa kuvallitteena.

5 Lopuksi

Saavutettavuus koetaan yhä merkittävämmäksi aiheeksi, joka edistää paitsi tiedonsaantia, myös yhdenvertaisuutta. Erilaiset lait ja säädökset tukevat yhdenvertaisuuden toteutumista. Kirjaston LibGuides-alustan saavutettavuus- ja käytettävyyssparannusten tekeminen sekä e-aineistoihin ja -palveluihin liittyvä viestintä ovat itselleni tärkeitä ja monin tavoin vielä melko vieraitakin asioita. Esimerkiksi erilaisten saavutettavuuden arviointiin tarkoitettujen työkalujen tai ruudunlukuohjelmien oppiminen ja käyttäminen vaatii aikaa. Myös eri palveluiden saavutettavuustoimintoihin tutustuminen vaatii aktiivista otetta, sillä niiden kehittämiseen ja ylläpitoon vaikuttaa useampi tekijä. Esimerkiksi e-kirja-alustat saattavat sisältää teoksia eri julkaisijoilta, jolloin alustaa kehittää alustan tarjoaja. Kirjan sisällöstä ja kirjatiedoston toteuttamisesta puolestaan vastaa julkaisija, jolloin yksittäisen teoksen saavutettavuuteen vaikuttaa vähintään kaksi eri tahoja (Kangas 2020).

Ajankohta oppaiden saavutettavuuden tarkastelemiselle ja parantamiselle sekä oppaiden uudistamiselle on otollinen Turun AMK:ssa käydyn saavutettavuuskeskustelun myötä. Keskustelu saavutettavuudesta kulkee läpi organisaation ja työkaluja saavutettavampaan opetukseen pyritään tarjoamaan yhä enemmän. Keväällä 2023 (6.–14.2.) Turun AMK:ssa järjestettiin ensimmäistä kertaa saavutettavuusviikko, jolloin keskusteluun nousi esimerkiksi opetus ja aineistot sekä kampuksen tilat. Saavutettavuuskeskustelussa myös käytettävyys ja erityisesti esteettömyys kulkevat luontevasti mukana silloin kun aihetta käsitellään laaja-alaisesti.

Saavutettavuuden parantaminen on tärkeää myös esimerkiksi COVID-19-pandemian ja siitä seuranneen lisääntyneen etäopiskelun ja -työskentelyn vuoksi. Saavutettavuuden merkitystä pohdittiin myös Kreodiin tehdyssä artikkelissa, jossa käsiteltiin oppimisvaikeuksia sekä saavutettavuuden parantamista ja siitä viestimistä ammattikorkeakouluissa, joissa kirjastoilla tukipalveluina on huomattava merkitys. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen Korkeakouluopiskelijoiden terveys- ja hyvinvointitutkimuksen (KOTT)

(THL 2021) mukaan 17 %:lla ammattikorkeakouluopiskelijoista todettiin oppimiseen vaikuttava sairaus tai vamma ja lukivaikeus todettiin 10 %:lla. Oman ammatillisen kehittymisen kannalta oli mielekästä pohtia kirjaston roolia osana organisaatiota ja kuinka kirjasto omalta osaltaan voi auttaa saavutettavamman opiskelun ja työskentelyn toteutumisessa.

Turun AMK:n kirjaston verkkosivuihin kuuluu kirjaston omat verkkosivut ammattikorkeakoulun sivujen alla, omat sivut Messi-intranetissä sekä LibGuides-alustalla olevat oppaat. Tämä opinnäytetyö keskittyi ainoastaan kirjaston LibGuides-oppaisiin, jotka ovat kirjaston ylläpitämiä, kun taas muut kirjaston verkkosivut ovat osa organisaation yhteisiä avoimia tai sisäisiä verkkosivuja ja niiden kehittäminen ja siihen kuuluva saavutettavuuden parantaminen ei ole yksistään kirjaston sisäinen tehtävä, vaikka kirjasto osaltaan omia sivujaan ylläpitääkin. Laajempimittainen LibGuides-uudistamisprojekti, jota kirjastossa opinnäytetyön kirjoittamisen aikaan pohjustetaan, puolestaan liittyy sopivasti yhteen Turun AMK:n tulevan verkkosivu-uudistushankkeen kanssa.

Käyttäjäkeskeisessä suunnittelussa täytyy pohtia keitä käyttäjät ovat, mitä he tarvitsevat ja miten he toimivat. Saavutettavuuden lisäksi on paljon muitakin huomioitavia asioita, mutta on tärkeää kuitenkin huomata, että näiden ei tarvitse olla toisiaan poissulkevia tekijöitä, vaan palvelun suunnittelussa voidaan huomioida eri asiat, jotka kaikki auttavat käyttäjäystävällisen palvelun toteuttamisessa, jota esimerkiksi kirjaston oppaiden osalta tukee visuaalinen miellyttävyys.

Oppaiden kehittämisen tavoitteena oli käyttäjäkokemuksen parantaminen erityisesti edistämällä saavutettavuutta ja käytettävyyttä. Erilaiset direktiivit ja lait asettavat minimivaatimukset sivustojen ja palveluiden saavutettavuudelle, mutta saavutettavuus tulisi ottaa keskeiseksi ohjenuoraksi ilmankin velvoitteita. Saavutettavuutta ei tulisikaan tarkastella rajoitteita asettavana tekijänä vaan ennemmin meitä kaikkia auttavana ja yhdenvertaisuutta edistävänä mahdollisuutena.

Työ kirjaston oppaiden saavutettavuuden parantamisen parissa on ollut monipuolinen, aikaa vievä ja haastavakin tehtävä, jonka aikana tietoni aiheesta on lisääntynyt merkittävästi. Koen myös että tietoisuuteni on lisääntynyt ja ymmärrän aiheen tärkeyden selkeämmin erityisesti erilaisten palveluiden suhteen. Juuri tämän vuoksi koen oppaiden uudistamisen tärkeänä. Samalla tiedostan, että saavutettavuuden ja käytettävyyden parantaminen ovat asioita, jotka eivät tule valmiiksi vaan ne vaativat jatkuvaa tarkastelua ja kehittämistä. Tehdyn työn pohjalta on noussut esiin myös mahdollisuuksia jatkokehittämistä ajatellen. Erilaisten käyttäjätestien tekeminen olisi myös kiinnostava ja konkreettista näyttöä antava tapa tarkastella oppaiden toimivuutta.

Työssä saavutettavuutta tarkasteltiin koneellisen työkalun avulla. Laajempi LibGuides-järjestelmän lisenssi Turun AMK:n kirjasto- ja tietopalveluissa antaisi varmasti uudenlaisia mahdollisuuksia oppaiden saavutettavuuden ja käytettävyyden parantamiseksi. Tästä huolimatta saavutettavuuden parantaminen on nähdäkseni onnistunut monin tavoin oppaiden uudistamisessa.

Oman ammatillisen kehittymisen lisäksi uskon, että oppaisiin liittyvät uudistukset sekä niiden tueksi tehdyt päivitysohjeet ja opastaminen päivitysten tekemiseen Turun AMK:n kirjasto- ja tietopalveluissa ovat hyödyksi toimeksiantajalle. Itsessään *E-aineistojen saavutettavuus* -opas antaa tukea aineistojen käyttöön. Koen myös tärkeäksi, että saavutettavuudesta käydyn keskustelun myötä tietoisuus aiheesta on lisääntynyt. Konkreettiset teot ja aiheesta viestiminen ovat yksi uusi askel kohti entistä saavutettavampaa ja yhdenvertaisempaa palvelua.

Lähteet

- Kangas, P. 2023. E-kirjan saavutettavuus on monen toimijan takana. Kreodi - Ammattikorkeakoulukirjastojen verkkolehti 5/2020. Viitattu 16.5.2023. <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2020111790919>.
- Karhumetsä, P. & Ylitalo-Kallio, P. 2020. Saavutettavuushattu päähän! Kreodi - Ammattikorkeakoulukirjastojen verkkolehti 5/2020. Viitattu 7.5.2023. <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2020110989748>.
- Krug, S. 2006. Don't Make Me Think. A Common Sense Approach to Web Usability. 2. painos. Berkeley, California: New Riders.
- Laki digitaalisten palvelujen tarjoamisesta 15.3.2019/306/2019.
- Mestre, L. 2012. Designing Effective Library Tutorials: A Guide for Accommodating Multiple Learning Styles. Oxford : Chandos Publishing. Vaatii kirjautumisen palveluun. Viitattu 25.5.2023. <https://ebookcentral.proquest.com/lib/turkuamk-ebooks/detail.action?docID=1575078>.
- Nielsen, J. 2012. Usability 101: Introduction to Usability. Viitattu 7.5.2023. <http://www.nngroup.com/articles/usability-101-introduction-to-usability/>.
- Pipes, A. 2011. How to Design Websites. London: Laurence King Publishing. Vaatii kirjautumisen palveluun. Viitattu 24.5.2023. <https://ebookcentral.proquest.com/lib/turkuamk-ebooks/detail.action?docID=1876108>.
- Puttonen, K., Hollanti, P. & Aho, H. 2022. Miten viestimme saavutettavuudesta? Kreodi - Ammattikorkeakoulukirjastojen verkkolehti 4/2022. Viitattu 4.5.2023. <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2022120769849>.
- Saavutettavasti.fi 2021a. Kuvien vaihtoehtoiset tekstit. Viitattu 8.5.2023. <https://www.saavutettavasti.fi/kuva-ja-aani/kuvat/>.
- Saavutettavasti.fi 2021b. Selkeä kieli. Viitattu 14.5.2023. <https://www.saavutettavasti.fi/verkkosisaltojen-saavutettavuus/selkea-kieli/>.
- Saavutettavasti.fi 2021c. Selkeät rakenteet. Viitattu 7.5.2023. <https://www.saavutettavasti.fi/verkkosisaltojen-saavutettavuus/selkeat-rakenteet/#extra-content-hyva-otsikointi-parantaa-saavutettavuutta>.
- Saavutettavasti.fi 2021d. WCAG. Viitattu 16.5.2023. <https://www.saavutettavasti.fi/verkkosisaltojen-saavutettavuus/wcag/>.

Saavutettavuusvaatimukset.fi 2023. Kenelle saavutettavuus on tärkeää?
Viitattu 19.5.2023. <https://www.saavutettavuusvaatimukset.fi/yleista-saavutettavuudesta/kenelle-saavutettavuus-on-tarkeaa/>.

SFS-EN ISO 9241-11. 2018. 2. painos. Ihmisen ja järjestelmän vuorovaikutuksen ergonomia. Osa 11: Käytettävyys. Määritelmiä ja käsitteitä. Helsinki: Suomen standardisoimisliitto SFS ry.

Sinkkonen, I.; Nuutila, E. & Törmä, S. 2009. Helppokäyttöisen verkkopalvelun suunnittelu. Helsinki: Tietosanoma.

Skaggs, D. 2016. Making LibGuides accessible to all. Teoksessa Dobbs, A.W. & Sittler, R.L. (toim.) Integrating LibGuides into library websites. E-kirja Ebook Central - kirjapalvelussa. Lanham, MD: Rowman & Littlefield Publishers, 139 – 156.
Vaatii kirjautumisen palveluun. Viitattu 26.4.2023.
<https://ebookcentral.proquest.com/lib/turkuamk-ebooks/detail.action?docID=4690644>.

THL 2021. Korkeakoulu-opiskelijoiden terveyst- ja hyvinvointi-tutkimus KOTT.
Viitattu 26.5.2023. <https://www.terveytemme.fi/kott/tulokset/index.html>.

WAVE Web Accessibility Evaluation Tools 2023. Viitattu 27.4.2023.
<https://wave.webaim.org/>.

WCAG.com 2023. Accessibility and the Law. Viitattu 27.5.2023.
<https://wcag.com/legal/>.

WebAIM – Web accessibility in mind 2020. Introduction to Web Accessibility.
Viitattu 27.4.2023. <https://webaim.org/intro/>.

WebAIM.org 2023. Contrast Checker. Viitattu 16.5.2023.
<https://webaim.org/resources/contrastchecker/>.

W3C 2022. WCAG 2.1 Understanding Docs. Viitattu 16.5.2023.
<https://www.w3.org/WAI/WCAG21/Understanding/headings-and-labels.html>.

E-aineistojen saavutettavuus -esitys

TURKU AMK

E-aineistojen saavutettavuus

Turun AMK:n kirjasto- ja tietopalvelut

”

Tiesitkö,
että voit myös
kuunnella
erilaisia
e-aineistoja?

TURKU AMK

Turun AMK:n kirjaston aineistot ja saavutettavuus (1/2)

E-aineistojen saavutettavuus -opas julkaistu

- Laitteiden ja selainten saavutettavuustoiminnot
- E-aineistojen saavutettavuustoiminnot
- Saavutettavuuskirjasto Celian palvelut ja rekisteröityminen
Celian äänikirjapalvelun käyttäjäksi (Turun AMK:n opiskelijat)

Turun AMK:n kirjaston aineistot ja saavutettavuus (1/2)

E-aineistojen saavutettavuus -opas julkaistu

- Tiedonhakijan oppaat > E-aineistojen saavutettavuus:
libguides.turkuamk.fi/eaineistojensaavutettavuus

Saavutettavuuskirjasto Celia

Saavutettavuuskirjasto Celia tukee opintoja

- Saavutettavuuskirjasto Celia tuottaa ja välittää kirjallisuutta saavutettavassa muodossa lukemisesteisille.
- Celia tekee yhteistyötä myös korkeakoulukirjastojen kanssa tuottamalla esimerkiksi saavutettavia kurssikirjoja.

Turun AMK:n opiskelijana voit rekisteröityä Celian äänikirjapalvelun käyttäjäksi vierailemalla kampuskirjastossa palveluaikana.

Turun AMK:n kirjaston yhteystiedot ja aukioloajat:

turkuamk.fi/fi/turun-amk/kirjasto/yhteystiedot-ja-aukioloajat/

”

**Celia –
saavutettavasti
kanssasi**

TURKU AMK

TURKU AMK

Lisätietoja:

turkuamk.fi/kirjasto

kirjasto@turkuamk.fi

